

ARASATE'KO EUSKALEGUNEAN EGUSKITZA EUSKALTZAÑAK EGINDAKO ITZALDIA

Interroga... majores tuos et dicent tibi. (Ex Deuteronomio, cap. XXXII, v. 7).

Aspaldi ontan kirol eta jolas-zale aundiak egin gera. Aize garbia artuz mendi goyetatik ibiltzea osasuna dala-ta; laisterketa, ukabilketa, ostiko-pelota, nolanaiko zein-geyaokak, kirio ta zañak indartu ta gorputza sendotzeko berebizikoak dirala-ta, gure gazteak gogo ta biotz ortan daude, jolas oyetan asperzaka diardute.

Gorputza indartu ta sendoagotzea ongi da-ta, jolas oriek — osasunari kaltea lekarkion geyegikerien bat egin ezik — gaizki daudenik eztiot; baño entzun; gizona ezta soin edo gorputz utsa : ba du gizonak gorputza baño geyago, ederago, bikañago danik ere : bere gogo, bere anima. Gizona dan gizonak bere animaren almenak landu, adiña argitu ta gogo sendotzeko alegin egin bear du lenbizi: augatik soñari aldi ta asti guzia eman eta gogo-jolasak, gogo-indarketak, burua argiz eta biotza kemenez betetzeko egoki diran zeregin ta lanak, albo batera uztea, ori gaizki, oso gaizki legoke. Aintziñakoak ere guziz egoki esan zuten: *Mens sana in corpore sano*. Gorputz sendoan gogo (anima) azkar pizkor, zindo ta sendoa bego.

Gaur egunean gazte asko gorputzari dagozkan jolas oyetan buru-belañi dabilta, ori baño beste ametsik ere ez tute: gogoaren jolasak, ordea, burua argitu,

biotza sendotu ta gizona gizon egiteko diran ikasketak, oyek agure zaŕen zeregiñak bai liran, guziz, zearo utzi dituzte. Bere senean dagon gizonek ori ontzat ezin eman lezake.

Zorionez, gazte guziak eztute ori egin, ez. Gogoari dagozkan eginkizun eta ikasketak, benetan aundietsi ta aintzat artzen dituzten gazteak ere ba-dira: asabengandik datorzkigun izakera berezi, oitura on-garbi ta euskera zar-edeŕa galtzen ekusteak, atsekabe aundi, naigabe samiña ematen dien euskaldun zintzoak ba-dira aintziñako Arasate ta oraiko Mondrago ontan ere. Politika gauzak aldebat utzi ta anai bezela elkar arturik, gaurko jai oyek gertu ta antolatu dituzte. Lenbizikoak eztira: 1896-gaŕen urteko Uztalan ere euskal-jayak andiro ospatu ziran emen. Orain beriz euskal-eguna egin eta ospatzen degu. Au dala-ta zer esango ote-dizutet?

Jesus'en Lagundiko aita Kardaberaz jakintsu ta santuak, gizon argi ta Jainkozale aundiak, «Euskerraren beŕi onak» deritzayon bere liburuan, auxe ere idatzi zuan: «*Euskerak burua jasotzea Jainkoak naidu*» Kardaberaz'en iritziz Jainkoak nai duan ori euskaldun guziok ere ziñez, benetan, zintzoki nai izan bear degula, nere itzaldi ontan orixe azaldu ta adierazi nai nuke...

* * *

Euskalduna ta euskeraz mintzo dena, euskera darabilana, euskeraz itz-egiten duana, gauza bat eta berbera dira: oŕengatik euskera guziz, zearo galduko ba'litz, euskaldunik ez legoke ta Euskaleŕirik ain gutxi. Euskera zeatz galdu ta gero ere, bear bada gure eŕi oni askok Euskaleŕiaren izena emango liokete; baña ori ilunari argia, txiroari aberatsa, gexoari osasuna, eriotzari bizitza deitzea bezenbat izango litzake:

izanik gabeko izen utsa, izen aizuna, berenez gezurra, euskera gabe Euskaleñirik ezin izan diteke-ta.

Euskera ezta alderdi bat edo besterena, euskaldun guzioena baizik. Guzioena dalako guziok maite bear degu. Euskaldunok, zoritxaréz, geren arazo ta goraberatan maiz ezin elkar artu izan degu: guzioena dan euskerari, euskeraren biziari zegozkion arazoetan ere, batean aiskide bestean etsai, orain besarka gero aztaparka, gaur musuka biar muturka ibili gera sarri, zorrigaiztoz sarriegi; baña ori gaizki dagola ¿nork eztaki? guzioena dan eta guziok berdin maite bear genuken gauza batean orela ibiltzea, egin genezaken zorakeririk aundiena dala ¿nork eztaki? Zer? Oben edo gaiztakeri aundi ta izigafiren bat egin otedegu? Ori dala-ta, gure eri onek bere bizkaréan Jainkoaren zigoña ote-darama? ¿Ala euskaldunok, atso zarak bezela, guziok zarmindu ta txotxindu egin otegera? Gere zentzua osoro galdu ezpa-degu beintzat, orai arte maiz egin degun oker ori ezautu, aitortu ta zuzendu bearean gaude.

Euskaldunok ¿noizko ta nondikoak ote-gera? Gure aintziñako arbasoak nonbaitetik etofri ziran onera; baña ¿nondik eta noiz? Iñork eztaki! Jesukristo gure Jaunaren etofero baño askoz lenagotik euskaldunak emen zeudela, ori iñork ezin uka lezake; baña noiztik aona dauden dakianik, iñon ezta ageri. ¿Aldi bateko iberotafren ondorengoak ote-gera? Len jakitunik geyenak ori uste zuten: gaur ere ba-dira ori uste duten batzuek; baña beste askok ezetz diote. Dana dala, iberotafren Ugartexe edo Peninsula deritzan luraldean aintziña ere izkuntza bat baño geyago—bear bada askotxo—egiten zirala dirudi. Aintziñako izkuntza ayetatik bat izan ezik beste guziak il eta betiko galdu ziran: batxo bakafik bizi da: euskera zara! Ain-

tziñako mintzaira ayetafik gelditu dan bakafá ta Europa'korik zařena dalako, izkelari arotzak, erbesteko jakitunak aurrez diote; gaur egunean jakifunentzat leba, gařantzi, inportantzirik geyen duan izkuntza: antziñako gauza askoren befi ematen digulako, onurarik aundienaz ikasten dana, euskera da. Alemani, Austri, Olanda ta Frantziako izkelari jakitun asko iritzi ortakoak dira ta uste ortan daudelako, euskera gogoz eta erotik ikasten dute... ¿Eta guk, bere semeok, maitezaz, erabili- ezaz, ipizki zâra bai'litzan zokora jaurtiz iltzen utziko-ote-diogu? ¿Zenbat urtez, zenbat mendez bizi izan da emen euskera? Au ere iñork eztaki! Gure etxe, mendi, zelai, aran, ibar, soro, latzin, ibai, iturri ta zoko guziei beren izenak euskerak eman dizkie: ia toki guziak euskal-izena daramate; izenez euskaldun dira. Gauza ta toki oyek beren euskal-izenak galdu baño len, euskera euskaldunen gogoetan il, eta beren ezpañetan guziz, betiko ixilduko ba'litz, adimen, biotz eta zentzu gabeko gauz mutu oyek ere, adimen eta biozdun euskaldunak baño euskaldunago izan dirala esan bearko genuke. Ainbeste euskal-izen dituan gure luřalde oni bere alde guzietatik euskal-usaya dario. Alaz ere ba-dira gure artean euskera batere maite ez-tuten euskaldunak, ba-dira gořoto diotenak ere. ¡Euskerari gořoto dioten euskaldunak! ¿Ori nola izan diteke? Izan bear eluketen beste gauza asko diran bezelaxe. Ez al dira gurasoai lotsa ta itzala galtzen dizkieten seme-alabak? ¿Ez al dira beren buruak iltzen dituzten gizonak ere? ¿Eta ori nola izan diteke?—Zuzena utziz, okeřa egiñaz. Euskerari gořoto izatea ere ořelaxe da: egin bear litzaken zuzena autsiz eta iñoiz egin bear elitzaken okeřa jauki ta egiñaz.

Gaur egunean erdera nai ta ez jakin bear dala?—
Erdera jakin bear eztanik eztizutet esango, Erdera

baten ordez asko jakin al ba-dira, anbat obe; baña er-dera jakiteko euskera utzi ta aztu egin bear ote - da? Biak ezin ikasi ote-genitzake? Europa'n izkuntza bi batera darabilzkiten eři askotxo daude: amaren altzo ta magalean ikasi zutena ta beren garatz eta arazoe-tarako bear duten bestea, agintariena. Biak ongi ikasi ta bakoitza bere garayan ederki darabilte bai Suizan, bai Belgikan ta bai beste eři askotan ere. Gu ayek baño tentel eta totelagoak ote-gera? buru txaragoa ote-degu? Eta baldin ayek baño zozo, txaldan eta er-gelagoak ezpa-gera, ayek egiten duten ori ¿guk zer-gatik ez? ¿Txaldankeriz ala alperkeriz? Motel eta txal-danagoak gerala aitortzea, gureztat lotsagari litzake; baño zabar, alper eta nagiagoak izatea askoz ere lotsari aundiagoa da ta euskaldun asko lotsari goři ori aitortu bearean daude ¡Aitzakia ugari, anduřeri ta al-perkeria nagusi ta euskera ikasi ta erabiltzeko gogo gutxi! Euskeraren etsayak oyek dira: oyek ezpa'lira, euskera bizi dan baño azkar, pizkor mardo ta sendoago biziko litzake.

Euskera uztera erdera jakin beařak ezkaramazki. Ori esan bai, maiz esaten da; baña gezur biribiła da. Egia ba'litz, euskera lenen utzi ta aztuko luketenak ¿nortzuk izango lirake? ¡Zertan esan ere ez! ¡Erderaren beařizanik geyen dutenak! Eta oyek ¿zeintzuk dira, gizaseme ala emakumak, mutilak ala neskatxak? Gudaritza dala, beren ikasketak erderaz egin bear dituztela, beren ogipidea eskuratzeko ere maiz erdera eskatzen zayela-ta, mutilak askoz ere erderaren bear geyago dute; baña euskera mutilak baño neskatxak lenago, eřezago ta laisteřago uzten dutela, ori ezta-kianik ba-ote-dago? Erderaren beařizan gutxiago ta erdel-zalekeri geyago. ¿Zer esan nai du orek? Eus-ker auztera garamazkian *zer ori* eztala maizenik bein-

tzat erdera jakin beara, anduñeri, ta afo-puzkeria baizik. ¿Inoiz entzun aldezute oyek eriei on eta mesede egin dietenik?

¿Zur nor zera? Ni, euskaldun jatorra. Euskaldun jatorra ba-zera, zere asabak maite bear dituzu, beren antzeko izan bear dezu. Zere arbaso ta asabai galde ezayezu ta nor ziran eta zuk nolakoa izan bear dezun, berak esango dizute. *Interroga... majores tuos et dicent tibi*. Eta egiz, geren asabakin ertsien, estuen, obekien lotzen gaituan lotzaiki ta txibista, euskera da. Gogoaren (animaren) izpilu arpegia dala esan dute batzuek: baña ori maiz egia eztala izaten ba-dakigu. Aintziñako grezitarak askoz ere zeatz eta zuzenago esan zuten; gogoaren izpilu, izkuntza da. Eta ziñez, gere bareneko bizia, gere gogapen, asmo ta gurariak izkuntzaren bidez azaltzen ditugu. Lenbezi, gure gogoak an, barenean beretzat itz-egiten du: gogapen, asmo, naikunde ta gurariak gogoaren itzak bezelaxe dira: gero, bareneko izketa ori, geronek nai izan ezkeru, aozko itzez besteai adierazten diegu: augatik gure gogo ta izkuntzaren arteko zerekusi ta artu-emanak, benetan ertsi, estu ta afigariak dirala; gizonak, ageriko gauzetan izkuntza baño bereago duanik, bere gogoaz zerekusi geyago duan gauzarik, ezertxo ere eztuala jakitunak iritzi batez aitortzen dute. Au onela izanik, gure asabak utzi diguten ondasunik ederren, bikañen, berenen eta barnekoena, euskera da.

Asabak gauza asko utzi dizkigute: beren lanez irabazitako ogasunak; beren izerdiz bustitako luñak; beren oitura garbi-ederak; baña gogoaren izpilu bikaña izkuntza dalako, asabak beren gogoa obekien euskeran utzi digute. Geren arpegia izpilu bezela

asaben gogo ori euskera zar-maitagañi ontan dakusgu. Loyola'ko Iñazio Deunak, erderaz idazten zuanean ere, bere gogoa euskalduna zala, euskaldunak bezela oldoztu edo pentsatzen zuala, urundik ere ageri du. ¿Zergatik ori? Barneko ta azaleko izkuntza, gogoa ta mintzaira elkarëkin dabiltzalako beti.

Orain esadazute: Asaben ezurëi ixeka, iri ta pañe egiten ¿nor azartuko ote-litzake? Eta ezur oyek zer dira? Gorputzen azuzki ta kondañak besterik ez. Gogoa gorputza baño geyago da: asaben gogoaren aztarna ta agerketarik ederënak beren izkuntzan dauzkagu. Eta euskerari, geren asaben gogoa ain ederki darakuskun izkuntza oni begirapen, lotsa ta maitasunik ez ote-diogu izango? ¿Urteen astunaz bere gorputza makur eta aulduta duan Ama naiz Amona zañari bere seme ta ilobak iri ta pañe egingo ba'lie, biotzik degunok ¿zer esango genuke? Euskera euskaldun guzion ama da: befeun gizaldi euskaldun baño geyagoren aztarnak bere arpegian daramazkian Amona zar-agurgañia da: augatik euskerari lotsa galtzea, gure aurretiko gizaldi guziei lotsa galtzea bezenbat da; gure euskera onetzaz iri ia bañe egitea, arbasoetzaz ere iri ta pañe egitea: asabakin lotzen gaituan lokafirik ederëna, barnekoena, gogozkoena autsi, uratu... ta asabai bein betiko agur lotsagabea egitea bezelaxe da. Seme onai dagokienez, gere asabak maite ba-difugu, ayekin ain ertsu ta estu lotzen gaituan euskera ere maite bear degu.

Beste izkuntza batzuek noiz eta nola sortu ziran badakigu. Euskerak — dakigula beintzat — emen lurrean ez aitarik ez amarik eztu. Jaunak eman zien gure asabai ta oyek utzi digute guri. Jaunak emandako iz-

kuntza onek, Jaunarengana garamazki: oréngatik esan zuan Kardaberaz Jainkozale aundiak: «Euskerak burua jasotzea, Jainkoak nai du». Eta egiz, orai arte beintzat, euskera gure sinismenaren lagun aundia, aiskide laztan-kutuna izan da. Kristau izatea lufeko beste arazo guziak baño zerbait geyagotan daukagunok, auxegatik bakañik ere euskera maite-maite izan bear genuke.

Izkuntza zearo galtzeak eñiaren sinismen eta oitura onai ere kaltea dakarzkie. Beste eñi batzuek alde bat utzirik, esadazute: gure eñi ontan sinismena sendoen, indartsuen, ¿non bizi da? Oraindik euskeraz itz-egiten dan tokietan ala osoro galdu duten beste oyetan? Euskera zearo galdu dan tokietan aintziñako oitura onak ere noizbait izan zirala; baña orai eztirala gere begiz ekusten degu.

Gure sinismenak laguntza asko izan ditu; lenbizi Jainkoarena; baño eguzkiaren azpian izan duanik onena, euskera. Ori nire iritzia baño ezpa'litz, etzenukete siñetsi nai izango bear bada; baña orélauxe uste duten geyago ere, ni baño esku ta itzal aundiagokoak ere ba-dira. François Marie Guieure, Bayona'ko Gotzai jaunak, Euskalerian zear bere ibilaldia egin ondoren, esan zuan: Eñi onek bere siñestea ongi zaitu du. Ortarako zer laguntza izan ote-du? Askok; baño laguntzale aundia ezbairik gabe, bere izkuntza, euskera izan da. Eta Iruna'ko Gotzai jaunak: Napañoan euskerak erlejioari asko laguntzen diola neronek ekusi det. Euskera uts-utsik darabilten bazteretan eta erderazko paperak sartzen eztiranetan, apezak askoz obeki daude ta beren eñiak eñezago zaitzen dituzte lengo oitura zar-ederetan.

Euskaldunak eztu euskeraz añen eta biraorik esaten. ¿Euskeraz esan ezin ditoken gaiztakeria ote-da?

Ez: ortan asi ezkeru, euskeraz ere esan diteke; baña euskera garbiak ortarako egiña, erabilia, oitua dan esakerarik ezta ta birao zakaña jaurti nai duan euskaldunak, lenbizi euskera utzi ta ukatu egin bear izaten du. Itxasotik irtendako urak, beriz itxasora di-joazen bezela, Jaunak eman zigun euskerak ere birao ta itz zikiñetatik aldendu ta Jaunarengana garamazki: augatik euskaldun naizanez maite ezpa'nu ere, apaiz naizanez euskera maite izango nuke, Jaunaren izenean irakatsi bear ditudan sinismen eta oitura garbien la-gun aundi ta aiskide mamia dalako, euskera maite-maite izango nuke eta kristau garenez, guziok maite izan bear genuke.

Ba-dakizute: izkuntzak berenez aldakor eta ilkorak dira; baña barneko gaitzez eztira iltzen. Darabilzkite-nen gogo ta ezpañetan bizi dira-ta, iltzekotan oyen eñuz, axolakabez, erabili ezaz iltzen dira beti *Mors et vita in manu linguæ*. Bizitza ta eriotza mingañean daude—esan zuan jakitunak esakunetako liburuan— eta jakitunak dion ori izkuntzaz ere egi aundia da. Erabili ezkeru, izkuntza ezin il diteke: erabili ezik, or-dea, eriotzaren atzapañetan dago. Euskeraren bizia etsayen eskuetan ba'lego... baña ez: euskeraren bizia geronen, euskaldunen eskuetan dago. Gure gogo ta ezpañetan bizi da ta gure gogoa lotu, barneko goga-pena ito ta nai degun bezela adieraztea galerazi leza-ken etsai ta indařik eztago. Beti aitzaki ta aiko-mai-koetan ibili gabe, ziñez, benetan, zintzoro nai ba-degu, euskera geronek nai degun arte biziko da. Indartsu ta sendo bizitzeko orai eztuan laguntzarik asko ere bear du; ori nik esan gabe ere ba-dakizute; baña orai beze-la bizitzeko, euskaldunok ziñez eta benetan nai izatea, aski du. Gurasoak beren aurai irakatsiko ba'lie ta euskaldun guziok elkařekin maitasunez beti ta edonon

erabiliko ba'genu, gaur duan baño bizi azkar, zoli ta sendoagoa ere laister iritxiko luke... *Itaque fratres, state et tenete traditiones quas didicistis.* Onela ba, anai maiteok, zaudete zutik beti euskeraren alde ta asabengandik ikasi dituzuten izkuntza eder eta oitura onak axola ta ardura aundiz zaitu ta gorde itzazute. Arokeri ta aitzakiak utzi, alperkeria astindu, jaurti ta ekin lanari!

Euskera euskaldun guziona da: Europa'ko izkuntzarik zafena ta gauza askotan bikañena; izkelari jakitunenak, gogoz ikasiaz gañera, zaitu dezagula eskatzen digute. Aul eta makal dago gaxoa; baña gere odolaren beroaz, gere maitasunaren gañaz, gere biotzetako yoran eta suaz piztu ta pizkortu genezake. Euskaldun eta kristau geranez, ori ziñez, benetan nai izan bear degu. Asabak utzi diguten bitxirik edereña da: gere asaben gogo darakuskun izpilu bizia; asabakin ertsien, obekien lotu ta elkartzen gaituan lotzai ki ta txibista bikaña: Jaunak emana ta Jaunarengana garamazkian izkuntza garbia. ¡Ori da gureztat euskera! Daniel igarlearen aoz esan zuan Jaunak: *Omnes populi, tribus et linguae servient ipsi.* Eri, gizeli ta izkuntza guziak bere mendeko mofoi izango dira, Jauna goretsiko dute. Ain beste gizaldiz Goiko-Jauna goretsi duan euskerak ere mundua mundu goretsi dezan, mundua mundu iraun beza, euskal-izenak dituzten gure mendi oek zutik dauden arte, euskera ere bizi bedi, ta Jaunarengana joan eta beti bereak izateko, bide ta lagun izan bekigu.

Auzpeztu gaitezen ba, Jaunaren aurean eta bere laguntza uste betez, gogo beroz eskatu dizayogun. ¡Jauna! siñestez asabak bezain sendo, oituraz ayek bezain zindo ta garbi iraun nai genuke. Ortarako Zuk Jaun orek gure asabai eman zenien eta gu ayekin ain estu

ta ertsi elkartu, batu ta lotzen gaituan euskera zar-gar-bi au, laguntza aundia izango zaigula uste degu. Bal-din ofela ba-da, aŕen Jaun ona, Euskaleŕia bere izkun-izaz zaitu ta gorde ezazu ta bere alde emen bildu gera-nok egunen baten goiko zorionera eraman gaitzazu.
